

UPPGIFTER FÖR CIRKULÄR-DATABASEN

Ändra ej på fältnamnen!

Cirkulärnr: 11:35
Diariernr: 11/4266
Handläggare: Eva von Schéele
Avdelning: Avdelningen för juridik
Datum: 2011-09-23
Mottagare: Individ- och familjeomsorg
Äldreomsorg
Handikappomsorg
Överförmyndaren/överförmyndarnämnden
Rubrik: Socialnämndens anmälningskyldighet i frågor som rör
god man, förvaltare samt vissa vårdnads- och
förmynderskapsfrågor
Ersätter: 2001:32

CIRKULÄR 11:35

Avdelningen för juridik
Eva von Schéele

Individ- och familjeomsorg
Äldreomsorg
Handikappomsorg
Överförmyndaren/överförmyndarnämnden

Socialnämndens anmälningsskyldighet i frågor som rör god man, förvaltare samt vissa vårdnads- och förmyndarskapsfrågor

Med anledning av de frågor som förbundet får inom ovanstående område lämnas i detta cirkulär information om handläggningen av socialnämndens anmälningsskyldighet till överförmyndare och tingsrätt.

Detta cirkulär är en uppdatering av cirkuläret 2001:32 främst med anledning av att förändringar skett av beteckningar i Socialtjänstförordningen, (Sof). Med hänsyn till det har även blanketter uppdaterats.

Exempel ges på situationer där nämndens anmälningsskyldighet gäller. Vidare beskrivs överförmyndarens verksamhet och roll samt förutsättningarna för att förorda förmyndare, god man eller förvaltare. En översiktlig redogörelse lämnas för en förmyndares, god mans och förvaltares uppgifter.

Frågor med anledning av detta cirkulär besvaras av förbundsjuristen Eva von Schéele, tfn: 08 - 452 75 47.

Sveriges Kommuner och Landsting
Avdelningen för juridik

Germund Persson

Eva von Schéele

- Bilagor: Bilaga 1 - Socialnämndens anmälningsskyldighet i frågor som rör god man, förvaltare samt vissa vårdnads- och förmyndarskapsfrågor
- Blanketter - Anmälan behov av förmyndare
Anmälan vuxna
Anmälan barn
Underrättelse barn

Socialnämndens anmälningsskyldighet i frågor som rör god man, förvaltare samt vårdnad och förmynderskap

Bakgrund	2
Överförmyndarens verksamhet	2
Anmälningsskyldigheten till överförmyndaren	3
Vad ska en anmälan innehålla?	3
Vad kan delegeras?	4
Sekretessen bryts	4
Godmanskap för vuxna	5
Förvaltarskap	7
Interimistiska beslut om god man och förvaltare	10
Vårdnad och förmynderskap	10
När ska socialnämnden anmäla till tingsrätten?	12
När ska socialnämnden anmäla till överförmyndaren?	14
Godmanskap för ensamkommande barn.....	15
Litteraturhänvisning.....	15
Blanketter	15

Bakgrund

Socialnämndens verksamhet bedrivs huvudsakligen utifrån bestämmelserna i socialtjänstlagen, SoL, och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Bistånd och insatser beviljas den enskilde på begäran och efter behov. Nämnden kan enligt dessa lagar inte vidta några åtgärder eller ge insatser mot den enskildes önskan.

Nämnden kommer emellertid i sina olika verksamheter i kontakt med enskilda som helt eller delvis saknar förutsättningar att företräda sina intressen. Det kan bero på sjukdom, försvagat hälsotillstånd, psykisk störning, funktionshinder, missbruk eller liknande. Dessa personer behöver därför hjälp av en god man eller förvaltare, som bevakar deras rätt, förvaltar deras egendom eller sörjer för deras person.

Nämnden kommer även i kontakt med underåriga vars föräldrar avlidit eller brister i omsorgen om dem i olika avseenden. Det kan också föreligga sådana förhållanden som talar för att en förälder inte kommer att förvalta sitt underåriga barns egendom på ett betryggande sätt.

Nämnden har inga befogenheter att företräda den enskilde, men är skyldig att anmäla till överförmyndaren resp. tingsrätten att den enskilde behöver ny vårdnadshavare, förmyndare, god man eller förvaltare.

Bestämmelserna om vårdnad, förmyndare, god man och förvaltare finns i föräldrabalken.

Förkortningar

Socialtjänstlagen, SoL

Socialtjänstförordningen, Sof

Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU

Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS

Föräldrabalken, FB

Hem för vård eller boende, HVB

Överförmyndarens verksamhet

I varje kommun finns det antingen en överförmyndare eller en överförmyndarnämnd. Flera kommuner kan gå samman och bilda en gemensam överförmyndarnämnd. I det följande används endast ordet överförmyndare oavsett organisation.

Överförmyndaren är en förvaltningsmyndighet med uppgift att förhindra att personer, som inte själva kan ta tillvara sin rätt, ska drabbas av rättsförluster. Det kan avse underåriga eller personer som på grund av hög ålder, sjukdom, psykisk störning eller andra funktionshinder inte kan bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin

person. För den som har ett sådant behov av hjälp kan överförmyndaren hos tingsrätten ansöka om att en företrädare skall utses.

Behörig att göra ansökan är överförmyndaren i den kommun där den enskilde är folkbokförd. Den enskilde eller dennes anhöriga kan själva ansöka direkt till tingsrätten om att en företrädare ska utses.

Överförmyndaren kontrollerar hur förmyndare, gode män och förvaltare sköter sina uppdrag. Kontrollen bygger på bestämmelser i föräldrabalken, förmyndarskapsförordningen, förvaltningslagen och kommunallagen.

Det bör noteras att alla föräldrar, som är förmyndare för och förvaltar sina barns tillgångar oavsett storlek, står under överförmyndarens tillsyn.

Överförmyndaren beslutar om arvoden och ersättningar till gode män, förvaltare, förordnade förmyndare, medförmyndare samt till särskilt förordnade vårdnadshavare i den del som avser förmyndarskap, (FB 12 kap.16 §). Överförmyndarens beslut kan överklagas till tingsrätten.

Länsstyrelsen har tillsyn över överförmyndarens verksamhet.

Behovet kan tillgodoses på annat sätt

En god man eller förvaltare ska inte förordnas om den enskilde på annat sätt kan få hjälp att sköta sina angelägenheter. I vissa fall kan det vara tillräckligt med att den enskilde, som förstår innebörden av det, utfärdar en fullmakt för någon t.ex. en anhörig att sköta de ekonomiska angelägenheterna eller med hjälp av att räkningar betalas med autogiro.

Anmälningsskyldigheten till överförmyndaren

Socialnämndens anmälningsskyldighet framgår av bestämmelserna Sof 5 kap. 3 § och LSS 15 § 6 p. Nämnden är således skyldig att anmäla till överförmyndaren om den finner att en god man eller en förvaltare enligt föräldrabalken bör förordnas för någon eller om sådan inte längre behövs. Om nämnden får kännedom om förhållanden som kan vara av betydelse för överförmyndarens tillsynsverksamhet bör överförmyndaren underrättas t ex då nämnden känner till att en god man försummar sitt uppdrag.

Vidare finns, enligt Sof 5 kap. 3 § p. 3, skyldighet att anmäla att det föreligger sådana förhållanden som talar för att en förälder inte kommer att förvalta sitt underåriga barns egendom på ett betryggande sätt.

Anmälan ska göras till överförmyndaren i den kommun där den enskilde är folkbokförd.

Vad ska en anmälan innehålla?

Socialnämndens utredning ska inte vara mer omfattande än vad som behövs i det enskilda fallet, t.ex. för ett begränsat godmanskap eller ett begränsat förvaltarskap. I de

fall socialnämnden inte har några uppgifter om den enskilde finns ingen information att förmedla. Nämnden är inte skyldig att inleda utredning för att skaffa information att lämna till överförmyndaren.

Utredningen ska beskriva de ekonomiska förhållandena så som inkomster och utgifter, tillgångar och skulder. Vidare ska utredningen redovisa bostadssituation, sjukdom, funktionshinder, social situation, släktingar, hur personen fungerar i sin vardag och på vilket sätt denne saknar förutsättningar att själv ta ansvar för sina angelägenheter. Det ska också framgå vad den enskilde behöver hjälp med.

Överförmyndaren avgör om det föreligger kriterier för att ansöka hos tingsrätten om god man eller förvaltare och ger i så fall in en ansökan till tingsrätten. För sin bedömning behöver överförmyndaren information, d.v.s. en social utredning och ett personbevis. Vidare krävs den enskildes samtycke till att en god man förordnas. Är dennes tillstånd sådant att ett samtycke inte kan ges ska i stället behovet av en god man styrkas genom ett läkarintyg. Anmälan om behov av förvaltare ska styrkas med ett läkarintyg som utvisar att den enskilde är ur stånd att vårda sig eller sin egendom. Den enskildes samtycke krävs inte när det gäller anordnande av förvaltarskap.

Socialnämndens anmälningsskyldighet gäller även i de fall det inte går att få den enskildes samtycke eller ett läkarintyg. Utifrån anmälan ansvarar då överförmyndaren för den fortsatta utredningen.

Den enskilde själv eller socialnämnden kan föreslå att en viss person utses till god man eller till förvaltare. Överförmyndaren bedömer om denne person är lämplig för uppdraget.

Vad kan delegeras?

Socialnämnden kan uppdra åt ett utskott eller tjänstemän att göra *anmälan till överförmyndaren* om behovet av god man eller förvaltare. Uppgiften kan lämpligen delegeras till beslutsfattande tjänsteman t.ex. arbetsledare inom myndigheten.

Det är viktigt att anmälningsskyldigheten blir känd bland personalen i de olika verksamheterna liksom vem som ska göra en sådan anmälan.

Nämnden har även skyldighet att göra en *framställning eller ansökan till tingsrätten* i det fall någon åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad eller förmynderskap för en underårig (Sof 5 kap. 2 §). Den uppgiften *kan inte delegeras* till utskott eller tjänsteman hos nämnden.

Sekretessen bryts

Anmälningsskyldigheten är lagstadgad och innebär att sekretessen bryts. Det gäller såväl innehållet i anmälan om behov av en god man eller förvaltare som när överförmyndaren begär upplysningar från nämnden.

Överförmyndaren bestämmer själv vilka uppgifter som behövs från socialtjänsten. Det innebär att socialnämnden är skyldig att lämna ut de begärda uppgifter som nämnden kan ha (FB 16 kap.10 §).

Som exempel kan nämnas det förhållandet att överförmyndaren behöver uppgifter för att ta ställning till beslut om skärpande föreskrifter beträffande en underårigs egendom.

OBS! överförmyndaren har inte en motsvarande uppgiftsskyldighet gentemot socialnämnden.

Godmanskap för vuxna

Beslut om godmanskap

Det är tingsrätten som anordnar godmanskap och förordnar en god man, vanligtvis efter ansökan av överförmyndaren. Under pågående godmanskap kan byte av en god man ske. Det är i sådana fall överförmyndaren som entledigar respektive förordnar en ny god man.

Den som har en god man eller en förvaltare benämns i det följande huvudman.

När huvudmannen flyttar till annan kommun ska godmanskapet överflyttas till överförmyndaren i den nya kommunen enligt bestämmelsen om behörig överförmyndare (FB 11 kap. 2 § st. 2). Detta innebär att om personen flyttar och folkbokför sig i en ny kommun ska godmanskapet överflyttas omedelbart (6 § Förmynderskapsförordningen).

Godmanskapet står därefter under tillsyn av en ny överförmyndare. Om det är lämpligt kan samme gode man fortsätta med sitt uppdrag, men då med skyldighet att redovisa till överförmyndaren i den nya kommunen.

Förutsättningar

Den allmänna förutsättningen för att ett godmanskap anordnas är att någon inte kan företräda sig själv på grund av kroppslig eller psykisk sjukdom. Det ska också finnas ett behov av hjälp i rättsliga eller ekonomiska angelägenheter eller behov av hjälp för att få den personliga omvårdnad som behövs. Detta framgår av FB 11 kap. 4 §.

”Om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person skall rätten, om det behövs, förordna god man för honom eller henne...”

Den enskildes samtycke krävs, men om dennes tillstånd är sådant att samtycke inte kan ges ska behovet i stället styrkas genom ett läkarintyg.

Kan hjälpen tillgodoses på ett mindre ingripande sätt, t.ex. genom fullmakt ska detta först prövas.

Rättslig handlingsförmåga

Den person som har fått en god man – huvudmannen - har kvar sin rättsliga handlingsförmåga. Huvudmannen kan själv förfoga över samtliga sina tillgångar, ingå avtal m.m. Det innebär t.ex. att en s.k. överförmyndarspärre av bankkonton inte gäller för huvudmannen själv utan endast mot den gode mannen.

Den gode mannen är att betrakta som ett ombud eller biträde. Om huvudmannens hälsotillstånd eller funktionshinder inte medger att samtycke kan lämnas, t.ex. för att söka insatser enligt SoL eller LSS eller för att hantera den vardagliga ekonomin, så ska givetvis den gode mannen ombesörja detta.

Egen ansökan eller anmälan från annan

Det är en vid krets som *kan ansöka om eller anmäla behov* av en god man. En person kan själv anse sig behöva hjälp av en god man och kan då själv lämna en ansökan till tingsrätten. En ansökan kan också göras av dennes make/ maka, sambo eller närmaste släkting samt av överförmyndaren.

Anmälan om behov av god man kan även göras av andra, t.ex. övriga släktingar eller en kurator. En sådan anmälan bör lämnas direkt till överförmyndaren.

Socialnämnden har en *skyldighet* att anmäla behov av god man till överförmyndaren.

Vem kan utses till god man?

Det framgår av lagtexten att till god man ska utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna som är myndig och själv inte har förvaltare.
(FB 11 kap.12 §)

Den enskilde kan själv föreslå en viss person som god man och att få denne förordnad om han eller hon är lämplig.

Det är överförmyndaren som bedömer om en person är lämplig som god man. Överförmyndaren gör kontroller, t.ex. att personen inte befinner sig på ekonomiskt obestånd, inte har försatts i konkurs eller har betalningsanmärkningar eller på annat sätt är olämplig. Kontroll sker hos kronofogden, hos socialtjänsten samt genom utdrag ur belastningsregistret.

Den gode mannen behöver inte vara svensk medborgare men ska ha grundläggande kunskaper om det svenska samhället och behärska svenska språket i tal och skrift, vilket ju är en förutsättning för att kunna bevaka huvudmannens intressen. Några speciella yrkesmässiga krav ställs däremot inte.

När en person åtar sig ett uppdrag som god man måste denne underteckna ett åtagande och lämna intyg om sin lämplighet från två ojäviga personer.

Socialnämnden bör inte föreslå någon till god man som kan ha motstridiga intressen i förhållande till huvudmannens angelägenheter. Det är inte alltid lämpligt att närstående t.ex. föräldrar eller make/maka är gode män för sin anhöriga med tanke på den beroendeställning som kan uppkomma för huvudmannen. En person som kan tänkas ha eller komma att få egen vinning genom godmanskabet bör heller inte utses till god man.

Gode mannens uppgifter

När tingsrätten förordnat en god man utfärdar överförmyndaren ett registerutdrag, som bygger på tingsrättens beslut, och där omfattningen av godmanskabet framgår.

Den gode mannens uppdrag kan vara ett s.k. fullt godmanskab, vilket innebär att bevaka den enskildes rättigheter, sköta ekonomin och sörja för att denne får adekvat vård och omsorg. Det senare betyder inte att gode mannen själv ska vårda eller praktiskt sköta om sin huvudman utan att se till att denne får den hjälp och omvårdnad som behövs och som ska ges t.ex. av socialtjänsten.

Uppdraget kan också vara ett s.k. begränsat godmanskab. Ett begränsat uppdrag kan gälla att bevaka huvudmannens rätt och förvalta dennes egendom. Ett begränsat uppdrag kan också gälla enstaka tillfällen, t.ex. vid försäljning av en fastighet eller att bevaka huvudmannens rätt vid en boutredning.

Huvuduppgiften för den gode mannen är att tillvarata huvudmannens intressen och att alltid handla på det sätt som bäst gagnar denne (FB 12 kap 3§). Om gode mannens uppdrag är att förvalta tillgångarna är det den gode mannen som ska sköta ekonomin och inte t.ex. personal på ett gruppboende.

Huvudmannens vilja ska vara vägledande. Den gode mannen ska fungera som ett biträde åt huvudmannen och så långt det är möjligt samråda med denne. Det innebär också att företräda huvudmannen och att då lämna sådan information som kan behövas. Den gode mannen har ingen tystnadsplikt.

Huvudmannens samtycke ska i princip inhämtas till de rättshandlingar den gode mannen vill företa. Gäller det en rättshandling för den dagliga hushållningen anses att samtycke finns om inte huvudmannen gett uttryck för motsatsen. Om en större förvaltningsåtgärd ska vidtas och huvudmannen inte är i stånd att lämna sitt samtycke krävs ett läkarintyg som utvisar att samtycke inte kan ges. Med en större förvaltningsåtgärd avses t.ex. att öppna eller avsluta ett bankkonto eller att avveckla ett hem.

Den gode mannens uppdrag kräver i vissa fall överförmyndarens godkännande, t.ex. vid köp och försäljning av fastighet eller bostadsrätt samt vid bodelning, arvsskifte eller upptagande av lån. Det kan noteras att huvudmannen själv har kvar sin rätts-handlingsförmåga och t.ex. själv kan sälja sin egendom.

Den gode mannen ska före den 1 mars varje år till överförmyndaren redovisa sin förvaltning avseende föregående år.

Ersättning till gode män

En god man har rätt till ett skäligt arvode och ersättning för nödvändiga utgifter för sitt uppdrag. Enligt bestämmelserna i föräldrabalken ska arvodet till den gode mannen, om det inte finns särskilda skäl, betalas av huvudmannen själv om denne har inkomster som överstiger 2,65 gånger prisbasbeloppet eller har tillgångar som överstiger 2 gånger prisbasbeloppet (FB 12 kap. 16 §).

I de fall huvudmannen inte har tillräckliga inkomster eller tillgångar är det kommunen som betalar arvode och kostnadsersättningar.

Förvaltare

Förvaltare är en tvångsåtgärd som kan genomföras mot den enskildes vilja.

Förvaltare anordnas endast för vuxna.

Beslut om förvaltare

Det är tingsrätten som beslutar om anordnande av förvaltare och förordnar en förvaltare. Det sker vanligtvis efter ansökan från överförmyndaren. Eftersom förvaltare innebär ett stort ingrepp i den personliga integriteten prövas frågan restriktivt.

Förvaltare kan innebära att bevaka huvudmannens rätt och sörja för att denne får adekvat vård och omsorg samt att sköta ekonomin och förvalta egendom. Uppdraget kan vara begränsat till att gälla t.ex. de ekonomiska frågorna.

Det är överförmyndaren som entledigar respektive förordnar ny förvaltare om ett byte ska ske.

Förutsättningar

Ett förvaltare anordnas när det inte är tillräckligt med ett godmanskap. Utöver de förutsättningar som gäller för att anordna ett godmanskap krävs att en läkare intygar att den enskilde är ur stånd att vårda sig eller sin egendom.

Som exempel på en situation där godmanskap inte är tillräckligt och där förvaltare kan bli nödvändigt är då en person, till följd av funktionshinder eller missbruk, inte kan hantera sina tillgångar och därmed riskerar att bli vräkt och sakna medel till sin dagliga livsföring.

Förlust av rättshandlingsförmågan

Förvaltare innebär att huvudmannen helt förlorar sin rättshandlingsförmåga i de delar som omfattas av förvaltare. Förvaltare kan begränsas och anpassas till behovet i varje enskilt fall. Det kan t.ex. omfatta förvaltning av en viss fastighet eller en viss del av den enskildes kapital.

Vem kan ansöka?

Den enskilde kan själv göra en ansökan om förvaltarskap till tingsrätten. Ansökan till tingsrätten kan även göras av en god man, make/maka, sambo, närmaste släktingar eller av överförmyndaren.

Socialnämnden är anmälningsskyldig

Socialnämnden har en *skyldighet* att anmäla behovet av en förvaltare till överförmyndaren. En sådan anmälan ska innehålla sociala uppgifter på samma sätt som gäller anmälan om behov av en god man samt ett läkarintyg. (se rubriken "Vad ska anmälan innehålla?")

Nämnden är skyldig att göra en anmälan även om det inte går att få ett läkarintyg. Utifrån anmälan ansvarar då överförmyndaren för den fortsatta utredningen. Överförmyndaren har ingen laglig behörighet att kräva ett läkarintyg på grund av läkares sekretess. Den möjligheten har rätten enligt FB 11 kap. 17 §.

Vem kan utses till förvaltare?

Det framgår av lagtexten att till förvaltare ska utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna som är myndig och själv inte har förvaltare.
(FB 11 kap 12 §)

Den enskilde kan själv föreslå en viss person som förvaltare och att få denne förordnad om han eller hon är lämplig.

Förvaltaren behöver inte vara svensk medborgare men ska ha grundläggande kunskaper om det svenska samhället och behärska det svenska språket i tal och skrift samt ha de kvalifikationer som krävs för att sköta förvaltarskapet. Några speciella yrkesmässiga krav ställs däremot inte.

Det är överförmyndaren som bedömer om en person är lämplig som förvaltare. Överförmyndaren gör kontroller t.ex. att personen inte befinner sig på ekonomiskt obestånd, inte har försatts i konkurs eller har betalningsanmärkningar eller på annat sätt är olämplig. Kontroll sker hos kronofogden, hos socialtjänsten samt genom utdrag ur belastningsregistret.

När en person åtar sig ett uppdrag som förvaltare måste denne underteckna ett åtagande och lämna intyg om sin lämplighet från två ojäviga personer.

Om ett godmanskap ersätts av ett förvaltarskap kan den gode mannen utses till förvaltare om det är lämpligt.

I de fall socialnämnden lämnar förslag på förvaltare bör inte någon föreslås som kan tänkas ha eller komma att få egen vinning av huvudmannens angelägenheter eller på annat sätt ha motstridiga intressen.

Det är inte alltid lämpligt att närstående t.ex. föräldrar eller maka/make är förvaltare för sina anhöriga med tanke på den beroendeställning som kan uppkomma för huvudmannen.

Förvaltarens uppgifter

När tingsrätten förordnat förvaltare utfärdar överförmyndaren ett registerutdrag som bygger på tingsrättens beslut och där omfattningen av förvaltarskapet framgår. Rätten kan också överlåta till överförmyndaren att närmare bestämma uppdragets omfattning.

Förvaltarens uppdrag kan vara ett s.k. fullt förvaltarskap, vilket innebär att bevaka huvudmannens rättigheter, sköta ekonomin och sörja för att denne får adekvat vård och omsorg. Det senare betyder inte att förvaltaren själv ska vårda eller praktiskt sköta om sin huvudman utan att se till att denne får den hjälp och omvårdnad som behövs och som ska ges t.ex. av socialtjänsten. Huvuduppgiften för förvaltaren är att tillvarata huvudmannens intressen och alltid handla på det sätt som bäst gagnar denne, FB 12 kap. 3 §.

Förvaltarskapet kan också vara begränsat i omfattning eller avse ett enstaka uppdrag. Ett begränsat uppdrag kan ex. gälla förvaltning av en fastighet, viss del av dennes kapital eller att företräda huvudmannen vid en enstaka rättshandling.

Om en större förvaltningsåtgärd ska vidtas krävs överförmyndarens godkännande, t.ex. köp och försäljning av fastighet eller bostadsrätt, bodelning, arvsskifte eller upptagande av lån.

Förvaltaren ska före den 1 mars varje år till överförmyndaren redovisa sin förvaltning avseende föregående år.

Ersättning till förvaltare

En förvaltare har rätt till ett skäligt arvode och ersättning för nödvändiga utgifter för sitt uppdrag. Enligt bestämmelserna i föräldrabalken ska arvodet, om det inte finns särskilda skäl, betalas av huvudmannen själv om denne har inkomster som överstiger 2,65 gånger prisbasbeloppet eller har tillgångar som överstiger 2 gånger prisbasbeloppet (FB 12 kap. 16 §).

I de fall huvudmannen inte har tillräckliga inkomster eller tillgångar är det kommunen som betalar arvode och kostnadsersättningar.

Interimistiska beslut om god man och förvaltare

Det kan visa sig att den enskildes angelägenheter kräver omedelbar vård eller att ett dröjsmål uppenbarligen skulle medföra fara för dennes person eller egendom.

I sådana situationer ska socialnämnden anmäla att det föreligger ett omedelbart behov av god man eller förvaltare. Socialnämndens anmälan ska göras till överförmyndaren även när det gäller behovet av ett interimistiskt beslut.

Tingsrätten kan då fatta ett interimistiskt beslut om godmanskap eller förvaltarskap när ett slutligt beslut inte kan ges omedelbart.

Som exempel på en situation där detta kan bli aktuellt kan nämnas att den enskilde riskerar att vräkas från sin bostad eller av oförstånd utnyttjas ekonomiskt, t.ex. luras att ge bort hela sin pension eller banktillgodohavande och därmed kommer att sakna medel till sin försörjning.

Vårdnad och förmyndarskap

Allmänt

Barn under 18 år är underåriga och omyndiga. Ett omyndigt barn saknar som regel rättslig handlingsförmåga. Med rättslig handlingsförmåga menas att själv kunna företa rättshandlingar såsom att ingå avtal, sätta sig i skuld eller förvalta sin egendom. Där-
emot har ett barn rättskapacitet, vilket innebär att det kan förvärva rättigheter och skyldigheter t.ex. äga en fastighet.

Ett omyndigt barn måste således ha en ställföreträdare som kan företräda dess intres-
sen och rätt. De flesta barn har sina föräldrar som ställföreträdare. Föräldrarna ansva-
rar, såsom vårdnadshavare, för barnets person d.v.s. försörjning, omvårdnad och fost-
ran. Som förmyndare ansvarar de för förvaltning av barnets tillgångar och angelägen-
heter som rör tillgångarna och företräder också barnet rättsligt.

Bestämmelser om bl.a. vårdnaden om barn under 18 år finns i föräldrabalkens
6 kapitel.

Föräldrar är förmyndare

Föräldrar, som är gifta med varandra, har gemensam vårdnad och är också gemensamt
förmyndare för sitt barn.

Gemensam vårdnad är det vanligaste även när föräldrar inte är gifta med varandra.
De är då gemensamt barnets förmyndare. Detta gäller även om föräldrarna inte bor
tillsammans.

En förälder som är ensam vårdnadshavare är också ensam förmyndare för sitt barn.

Föräldrar, som har den rättsliga vårdnaden om barnet, är också dess förmyndare.
De är så kallade legala förmyndare.

En förälder som är underårig är vårdnadshavare för sitt barn, men kan inte vara dess
förmyndare.

Föräldrars förvaltning

Lagstiftningen utgår från att de flesta föräldrar förvaltar sitt barns tillgångar på ett
betyggande sätt. Den grundläggande regeln är därför att föräldrars förvaltning av sitt
barns tillgångar inte behöver kontrolleras så länge de understiger ett värde motsva-
rande åtta prisbasbelopp. I praktiken kommer tillsynen därför att koncentreras på för-

äldrars förvaltning där barnet har egna tillgångar till ett högre värde eller om barnet helt eller delvis äger en fastighet, bostadsrätt eller tomträtt. Detsamma gäller om det som villkor i testamente eller gåvobrev anges att den egendom barnet erhåller ska stå under överförmyndarens kontroll.

Erfarenheten har visat att en liten grupp föräldrar inte förvaltar barnets tillgångar på ett betryggande sätt eller att deras levnadsförhållanden är sådana att det kan misstänkas att de inte förvaltar tillgångarna på ett betryggande sätt. Överförmyndaren har då både rätt och skyldighet att ingripa i föräldrarnas fria förvaltning genom beslut om skärpande föreskrifter. Ett sådant beslut innebär att barnets tillgångar spärras (FB 13 kap 19 §).

Beslut om skärpande föreskrifter såsom spärr av bankkonton kan fattas även om barnets tillgångar understiger åtta prisbasbelopp.

Tillsyn över förvaltning

Alla förmyndares, legala såväl som särskilt förordnade, förvaltning står under tillsyn av överförmyndaren oavsett hur stora eller små tillgångar det omyndiga barnet har. Överförmyndaren har också rätt att från förmyndarna infordra alla uppgifter som behövs för att utöva tillsynen, FB 12 kap.9 §.

Vissa åtgärder kräver alltid överförmyndarens godkännande oavsett tillgångarnas värde. Det gäller t ex när ett barn ska sälja eller förvärva (inkl. gåva) en fastighet eller bostadsrätt, om fastigheten/bostadsrätten ska pantsättas eller om barnets ska låna eller låna ut pengar.

När det gäller en av överförmyndaren kontrollerad förvaltning är föräldrarna skyldiga att varje år före den 1 mars, till överförmyndaren, ge in en så kallad årsräkning över sin förvaltning.

Överförmyndaren kan besluta att föräldrarna ska redovisa sin förvaltning även om barnets tillgångar understiger åtta prisbasbelopp. Beslut kan även fattas om andra ingrepp i föräldrars fria förvaltning, t.ex. att spärra barnets tillgångar.

När ska socialnämnden anmäla till tingsrätten?

Socialnämnden är enligt Sof 5 kap. 2 § skyldig att göra en framställning eller ansökan till tingsrätten om någon åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad eller förmynderskap för en underårig. En liknande bestämmelse finns i LSS 15 § 6 p. men där anges att anmälan ska göras till överförmyndaren.

Bestämmelserna i Sof och LSS är således inte helt samstämmiga utan skiljer sig åt beträffande till vem socialnämnden ska göra en framställan eller ansökan. Av specialmotiveringarna till LSS 15 § 6 p. framgår att socialtjänstförordningens bestämmelser har lagfästs när det gäller LSS personkrets (prop.1992/93:159 s. 184). Vidare framgår att frågor om förmynderskap hanteras av tingsrätten. En lämplig handläggningsord-

ning är därför att nämnden alltid vänder sig till tingsrätten när en åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad eller förmynderskap samt att en kännedomskopia sänds till överförmyndaren.

Åtgärder beträffande vårdnad och förmynderskap

Behovet av åtgärder i fråga om vårdnad och förmynderskap aktualiseras vanligen i någon av följande situationer.

*Det kan bli aktuellt att utse annan vårdnadshavare för ett barn när föräldrar gör sig skyldiga till missbruk, försummelse eller i övrigt brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling (FB 6 kap 7 §).

*När ett barn stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrarnas t.ex. ett familjehem och det uppenbart är bäst för barnet att det rådande förhållandet ska bestå kan vårdnaden flyttas över till dem som vårdat och fostrat barnet (FB 6 kap 8 §).

*Barnets ena eller båda föräldrar har avlidit. Om inte den efterlevande föräldern kan vara barnets vårdnadshavare eller barnet är föräldralöst måste ny vårdnadshavare utses för barnet (FB 6 kap 9 §).

*När det ensamkommande barnet beviljas uppehållstillstånd ska socialnämnden väcka talan om eller anmäla behovet av en särskilt förordnad vårdnadshavare (FB 6 kap. 8 a §).

*När en förälder är varaktigt förhindrad att utöva vårdnaden om barn ska socialnämnden väcka talan om eller anmäla behovet av en särskilt förordnad vårdnadshavare (FB 6 kap. 8 a §).

Med att en förälder är varaktigt förhindrad att utöva vårdnaden menas att föräldern under överskådlig tid kommer att vara antingen fysiskt eller mentalt förhindrad att fatta beslut i frågor som rör barnet. Fysiskt hinder innebär att föräldern till följd av att han eller hon är skild från barnet inte kan ta hand om det eller ens ta ställning till åtgärder för att tillgodose barnets behov. Föräldern kan t.ex. ha försvunnit utomlands och inte kunnat återfinnas. Mentalt hinder innebär att föräldern till följd av långvarig medvetlöshet, t.ex. koma, eller allvarlig psykisk sjukdom är förhindrad att sörja för sitt barn. Det krävs att hindret är allvarligt och att någon förbättring inte kan påräknas inom överskådlig tid. Det är endast kvalificerade fall av oförmögenhet att sörja för sitt barns behov som avses med begreppet varaktigt hinder.

Särskilt förordnad vårdnadshavare, FB 6 kap. 7 -9 § §

Den som förordnats till vårdnadshavare för barnet är vanligtvis också dess förmyndare (FB 10 kap 3 §). Denne har ansvaret för att barnet får sina olika behov tillgodosedda. Vad barnet har rätt till i fråga om omsorg och trygghet m.m. framgår bl.a. av FB 6 kap 1 och 2 §§.

I egenskap av förmyndare står dennes förvaltning av barnets tillgångar under överförmyndarens tillsyn på samma sätt som gäller för gode män och förvaltare. Den som endast är förordnad till vårdnadshavare utan att vara förordnad förmyndare står inte under överförmyndarens tillsyn.

En särskilt förordnad vårdnadshavare som också är förmyndare har rätt till arvode enligt samma regler som för gode män och förvaltare för sin förvaltning av barnets tillgångar. Det är överförmyndaren som enligt FB 12 kap. 16 § beslutar om arvode för förordnade förmyndare. Det finns däremot inget lagstöd för att ge ersättning till en särskilt förordnad vårdnadshavare i dennes egenskap av vårdnadshavare. Se cirkulär 07:74.

Särskilt förordnad förmyndare

Det kan i vissa fall finnas skäl som medför att någon annan än den särskilt förordnade vårdnadshavaren förordnas till förmyndare. Ett sådant skäl kan vara att den särskilt förordnade vårdnadshavaren inte anser sig ha tillräckliga kunskaper för att kunna förvalta barnets egendom eller att en jävssituation föreligger eller kan uppstå. Det kan också vara fråga om svårigheter i relationerna mellan ett barns föräldrar och särskilt förordnade vårdnadshavare som gör att det behövs en särskilt förordnad förmyndare som självständigt kan företräda barnets rätt.

Till den särskilt förordnade förmyndarens uppgifter hör att sörja för det omyndiga barnets bästa genom att förvalta dess tillgångar och se till att dessa används till dennes nytta. Förmyndaren ska också företräda den omyndige i angelägenheter som rör tillgångarna. Det är en självständig uppgift och förmyndaren bestämmer hur tillgångarna ska användas eller placeras. Ett barn som fyllt 16 år ska ges tillfälle att yttra sig över viktigare beslut.

En särskilt förordnad förmyndares förvaltning av barnets tillgångar står under överförmyndarens tillsyn på samma sätt som gäller för gode män och förvaltare.

En särskilt förordnad förmyndare har rätt till arvode enligt samma regler som gäller för gode män och förvaltare.

Medförmyndare

Om ett barns föräldrar inte ensamma kan utöva förmynderskapet ska en medförmyndare förordnas (FB 10 kap. 8 §).

Ett exempel på en sådan situation är en förälder som är ensam förmyndare till ett barn med betydande tillgångar och där föräldern inte har tillräcklig kunskap för att utöva förvaltningen. I ett sådant fall ska medförmyndare förordnas.

Medförmyndarens förvaltning av barnets tillgångar ska redovisas till överförmyndaren. En medförmyndares förvaltning av barnets tillgångar står under överförmyndarens tillsyn på samma sätt som gäller för gode män och förvaltare.

En medförmyndare har rätt till arvode enligt samma regler som för gode män och förvaltare.

När ska socialnämnden anmäla till överförmyndaren?

Nämnden är skyldig att anmäla till överförmyndaren i de fall någon behöver eller inte längre behöver en god man eller förvaltare (Sof 5 kap. 3 § p 1 och 2 samt LSS 15 § 6 p) eller när det behövs inskränkningar i föräldrars fria förvaltning av barnets tillgångar (Sof 5 kap 3 § p 3).

Risk för missbruk av barns tillgångar - inskränkningar i föräldrars fria förvaltning

Socialnämnden kommer i sina verksamheter i kontakt med familjer där ett barn har eller kan komma att få egna tillgångar. Det kan röra sig om förväntad eller beviljad barnpension inklusive retroaktiva utbetalningar eller kapital från en försäkring efter en avliden förälder. Det kan även vara fråga om förväntat eller utbetalt skadestånd eller ett arv.

Socialnämnden kan ha sådan kännedom om föräldrarnas levnadsförhållanden så att den vet att föräldrarna själva förbrukar barnets tillgångar eller att det finns skäl att misstänka att så kommer att ske. För att säkerställa att barnets tillgångar kommer att förvaltas på ett betryggande sätt och till barnets nytta har socialnämnden därför skyldighet att anmäla till överförmyndaren att det föreligger förhållanden, som talar för att en förälder inte kommer att förvalta sitt underåriga barns egendom på ett betryggande sätt.

Nämndens skyldighet gäller således så snart nämnden bedömer att det föreligger sådana förhållanden. Det behöver, t.ex. inte ha inträffat att föräldrar har använt barnets tillgångar till egen eller familjens konsumtion. Det räcker att det finns *skäl att misstänka* att föräldrar inte kommer att förvalta barnets tillgångar på ett betryggande sätt. Barnet behöver inte själv vara föremål för några insatser eller åtgärder från nämndens sida för att anmälningsskyldigheten ska gälla.

Skälen till att nämnden placerar underåriga i familjehem eller HVB enligt SoL eller LVU är i många fall att det finns allvarliga brister i hemförhållandena och i föräldrarnas omsorgsförmåga. Förhållandena kan vara desamma för barn och unga som får motsvarande insatser enligt LSS. Nämnden ska i dessa fall alltid att göra anmälan till överförmyndaren, som har att ta ställning till eventuella åtgärder. Det gäller även då den unges eget beteende anges som huvudorsak till placeringen (JO:s rapport Barn i familjehem 1985 12 18, dnr 2989-1985).

Nämndens anmälningsskyldighet gäller oavsett om barnet har egna tillgångar eller inte. Detta för att överförmyndaren ska ha kännedom om förhållandena och snabbt kunna ingripa i ett senare skede då barnet t.ex. får ett arv.

Tillfälligt godmanskap för underåriga

Överförmyndaren kan förordna god man för en underårig vid specifika tillfällen då föräldrar i egenskap av förmyndare inte kan företräda sitt barn. Det kan vara så att barnet tillfälligt inte har någon som kan företräda det t.ex. vid en förälders sjukdom.

En annan situation är att de är delägare i samma dödsbo eller att en rättshandling ska ske mellan föräldrar och barn, t.ex. en gåva från föräldrar till barn.

Däremot kan inte en god man förordnas i vårdnadshavares ställe utan endast i förmyndares ställe.

Godmanskap för ensamkommande barn

Beträffande handläggning av godmanskap för ensamkommande barn se lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn samt cirkulär 2005:58 och cirkulär 09:67.

Litteraturhänvisning

Eva von Scheele, Ingemar strandberg: "Ensamkommande barns rätt", Norstedts Juridik AB (2010)

Gösta Walin: "Föräldrabalken och internationell föräldrarätt" (6 uppl.) Norstedts Juridik AB

Blanketter

För att underlätta socialnämndens administration och för en rättssäker handläggning lämnas förslag till blanketter som kan användas vid anmälan till överförmyndaren respektive tingsrätten (Bifogas som bilagor).

Blanketterna finns i såväl pappers- som elektronisk form.